

Sait ENGİNDENİZ¹
Özgür KARAKUŞ²

¹ Doç. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Tarım Ekonomisi Bölümü, 35100
Bornova, İzmir,
sait.engindeniz@ege.edu.tr

² Ziraat Mühendisi, Ege Üniversitesi Ziraat
Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü,
35100 Bornova, İzmir

Türkiye'nin AB Ülkelerine Patates Dışsattımındaki Gelişmeler

Developments in potato export from Turkey to
EU countries

Alınış (Received): 06.06.2008 Kabul tarihi (Accepted): 01.09.2008

Anahtar Sözcükler:

Patates, patates ekonomisi,
patates pazarlaması, patates
dışsattımı

Key Words:

Potato, potato economics, potato
marketing, potato export

ÖZET

Patates Anadolu'ya ve Karadeniz kıyılarına 19. yüzyıl başlarında Kafkaslardan girmiştir. Günümüzde Türkiye, Ortadoğu'nun en büyük patates üreticisidir. 2005 yılında Türkiye'de 154300 hektar alanda 4.1 milyon ton patates üretilmiştir. Türkiye aynı yıl 72000 ton patates dışsattımı gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin son yıllarda AB ülkelerine patates dışsattımındaki gelişmeleri incelemektir. Ayrıca çalışmada, Türkiye'nin patates dışsattımını artırabilmesi için olanaklar da analiz edilmiştir.

ABSTRACT

The potato was introduced to Anatolia and the Black Sea Coast from the Caucasus in the early 19th century. Today, Turkey is the largest producer country in the Middle East. In 2005, potato growing areas in Turkey covered 154300 ha and 4.1 million tons of potato were produced in Turkey. Turkey exported 72000 tons potato to other country of the world in 2005. The purpose of this study is to examine developments in potato export from Turkey to EU Countries in recent years. Also in this study, the opportunities for increasing of Turkey's potato export have been analysed.

GİRİŞ

FAO'nun 2005 yılı verilerine göre dünyada toplam 18.9 milyon hektar alanda yaklaşık 321 milyon ton patates üretimi gerçekleştirilmiştir. Dünya patates üretimi içerisinde en fazla paya sahip olan ülkeler sırasıyla; Çin (%23), Rusya (%12), Hindistan (%7), Ukrayna (%6), A.B.D. (%6), Almanya (%4) ve Polonya'dır (%3). Türkiye'nin 2005 yılı dünya patates üretimindeki payı % 1.27'dir. Diğer taraftan, 2005 yılında dünyada 1.85 milyar \$ karşılığında 8.9 milyon ton patates dışsattımı gerçekleştirilmiştir. Dünya patates dışsattımı içerisinde en fazla paya sahip olan ülkeler sırasıyla; Fransa (%18), Hollanda (%18), Almanya (%15), Belçika (%10), Kanada (%5) ve Mısır (%4) ve A.B.D.'dir (%3). Türkiye'nin 2005 yılı dünya patates dışsattımının miktarındaki payı % 0.81'dir (FAO, 2005).

Bugüne kadar patatesin ekonomik yönüne ilişkin Türkiye’de çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı makro düzeyde yapılmıştır (İnan ve Rehber, 1980; Altundağ, 1988; Kurban, 1997; Özduzen, 2004; Tanrıvermiş ve ark., 2007). Mikro düzeyde yapılan araştırmaların ise büyük çoğunluğu Erzurum (Kızıloğlu, 1994; Sergili, 1994; Karadaş, 2000; Uzundumlu, 2005), Niğde ve Nevşehir (Rehber, 1978; Çelik, 2000; Ünlünen ve Onaran, 2000; Onaran ve ark., 2006), İzmir (Konak, 1985; Özdemir, 2003) ve Van (Kızıldere, 2000; Şahin, 2003) illerini kapsamıştır. Bununla beraber, Türkiye’nin patates dışsatımını konu olan bazı araştırmalar da yapılmıştır (Öktem, 1981; Artukoğlu ve Atış, 2005; TKB, 2006a; Bülbül ve Tanrıvermiş, 2007). Ancak Türkiye’de patates üretiminin ekonomik açıdan analizini yapan, üretim ve pazarlama aşamalarında karşılaşılan sorunları saptayan, makro ve mikro düzeydeki araştırmaların sürdürülmesinde yarar vardır.

Patates üretimi ve pazarlamasıyla ilgili çalışmaların sürdürülmesi, zamana ve değişen koşullara uyumun sağlanması yönünde yeni düşüncelerin oluşturulması açısından gereklidir. Özellikle son dönemlerde karşılaşılan kuraklık tarımsal üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan, Türkiye’nin patates dışsatımı açısından önemli bir pazar olan AB’nde ülke sayısı artmıştır ve talepler de buna göre şekillenecektir. Nitekim Türkiye’de tarımla ilgili yasal önlemler içerisinde Birlik taleplerine yönelik tarımsal üretim sistemlerinin geliştirilmesi de hedeflenmiştir. İşte bu ve benzeri gelişmelerden hareketle hazırlanan bu çalışmada Türkiye’de patates üretiminin ve pazarlamasının mevcut durumu ortaya

konulmuş, Türkiye’nin AB ülkelerine patates dışsatımı incelenmiş ve gelecek dönemlerde üretim ve dışsatıma verilmesi gereken yön konusunda bazı öneriler geliştirilmiştir. Çalışmada FAO, EUROSTAT, TÜİK ve TKB gibi kuruluşlardan sağlanan veriler analiz edilmiştir. Sonuçlar yüzde ve indeks hesaplamaları yapılarak çizelgeler halinde özetlenmiştir.

Türkiye’de Patates Üretimi ve Tüketimindeki Gelişmeler

1995-2005 döneminde Türkiye’de patates üretim alanı % 23, patates üretimi ise % 14 oranında azalmıştır (Çizelge 1). Buna karşın, ilgili dönemde patates verimi artış göstermiştir ve dünya ortalamasının (16987 kg/ha) üzerindedir.

Türkiye’de patates üretiminde ilk üç sırayı Orta Güney, Karadeniz ve Orta Kuzey bölgeleri almaktadır. En fazla üretim yapılan iller ise; Afyon, Kayseri, Konya, Nevşehir, Niğde, Aksaray ve Karaman illeridir (TÜİK, 2005). İzmir ve Adana illeri ise erkenci (turfanda) patates üretimi açısından önemli illerdir.

Son yıllarda Türkiye’de organik patates üretimi de yapılmaya başlanmıştır. 2002 yılında 13 tonluk üretim ile başlayan organik patates üretimi, 2003 yılında 0.2 ton, 2004 yılında 92 ton olarak gerçekleşmiş, 2005 yılında 313 tona, 2006 yılında ise 428 tona ulaşmıştır. Organik patates üretimi yapılan önemli iller sırasıyla; Nevşehir, Eskişehir, Erzurum, Çanakkale, Bolu, Aydın ve Bursa’dır (TKB, 2005).

Patates, Türkiye’de tüketimi yaygın olan tarım ürünlerinden biridir. Ancak istatistikler incelendiğinde, örneğin 1995-2005 döneminde

Çizelge 1. Türkiye’nin patates üretim alanı, üretim miktarı ve verimindeki gelişmeler

Yıllar	Üretim alanı (ha)	İndeks (1995=100)	Üretim miktarı (ton)	İndeks (1995=100)	Verim (kg/ha)	İndeks (1995=100)
1995	200 000	100	4 750 000	100	23 750	100
2000	205 000	102	5 370 000	113	26 195	110
2001	200 000	100	5 000 000	105	25 000	105
2002	198 000	99	5 200 000	109	26 263	111
2003	195 000	97	5 300 000	112	27 179	114
2004	179 000	89	4 800 000	101	26 816	113
2005	154 300	77	4 090 000	86	26 507	112

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Türkiye'de patates tüketiminin % 2 oranında azaldığı görülmektedir (Çizelge 2). Buna karşın, 2000-2003 döneminde patates tüketiminde bir artış kaydedilmiştir. 2005 yılı patates tüketimi (3518000 ton) ve 2005 yılı toplam Türkiye nüfusu (73429426 kişi) (NVİGM, 2005) dikkate alındığında, yıllık kişi başına düşen patates tüketiminin yaklaşık 48 kg olduğu saptanmaktadır.

Çizelge 2. Türkiye'nin patates tüketim miktarındaki gelişmeler

Yıllar	Patates Tüketim Miktarı (1000 ton)	İndeks (1995=100)
1995	3 603	100
2000	4 393	122
2001	4 262	118
2002	4 155	115
2003	4 022	112
2004	3 807	106
2005	3 518	98

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Türkiye'de Patates Pazarlamasındaki Gelişmeler

İç Pazarlamadaki Gelişmeler

Türkiye'de patates üretimi yapan üreticiler ürünlerini genellikle komisyoncular, yerel toplayıcı tüccarlar ve toptancı tüccarlar vasıtasıyla pazarlamaktadır. Bunun yanında, bazı üreticiler ürünlerini patates işleyen fabrikalara (Lambweston Doğuş, Kerevitaş, Dardnel, Özgü Özgörkey) da pazarlayabilmekte ya da semt pazarlarında direkt tüketicilere satabilmektedir. Komisyoncular aldıkları ürünü genelde toptancı tüccarlara, patates işleyen fabrikalara, dışsatımcılara ve perakendecilere pazarlamaktadır. Yerel toplayıcı tüccarlar aldıkları ürünü komisyonculara, toptancılara, patates işleyen fabrikalara ve toptancı haline pazarlamaktadır. Toptancı tüccarlar ise aldıkları

ürünü patates işleyen fabrikalara, perakendecilere ve dışsatımcı firmalara pazarlamaktadır (Özdemir, 2003).

Türkiye'de 1995-2005 döneminde üretici eline geçen ortalama patates fiyatlarındaki gelişmeler Çizelge 3'de verilmiştir. Görüldüğü gibi ilgili dönemde cari fiyatlarda artış olmasına rağmen, reel fiyatlarda ilgi dönemde % 5 oranında azalma olduğu saptanmıştır.

Patateste üretim bir önceki dönem fiyatının bir fonksiyonu olmaktadır. Patates fiyatlarındaki yıllık dalgalanma, pazara arz edilen patates miktarına bağlı olmakla birlikte, patatesin üreticiden tüketicie ulaşmaya kadar izlediği pazarlama kanalı da dalgalanmada etkili olabilmektedir.

İzmir Tarım İl Müdürlüğü'nün 2006 yılı verilerine göre, İzmir'de üretici eline geçen ortalama patates fiyatı 0.35 YTL/kg'dır. Patatesin üretim maliyeti ise 0.22 YTL/kg'dır. Dolayısıyla İzmir'deki üreticiler 1 kg patates üretiminden 0.13 YTL net gelir elde etmektedir (TKB, 2006b).

Dış Pazarlamadaki Gelişmeler

Türkiye patates dışsatımını çoğunlukla Orta-doğu ülkelerine gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte bazı AB ülkeleri de Türkiye'den patates dışalımında bulunmaktadır. Türkiye'nin en fazla patates dışsatımı gerçekleştirdiği ülkeler; Ürdün, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Kuveyt, Avusturya, Almanya ve Hollanda'dır (Kumlay ve Onaran, 2000). Türkiye'nin patates dışsatımındaki gelişmeler Çizelge 4'de verilmiştir. Görüldüğü gibi 1995-2005 döneminde dışsatım miktarı yönünden dalgalanma göstermiştir. Bu dönem içerisinde en fazla dışsatım 2004 yılında, en az dışsatım ise 2002 yılında gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 3. Türkiye'de üretici eline geçen ortalama patates fiyatındaki gelişmeler (YTL/kg)

Fiyat ve İndeks	Yıllar						
	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Üretici Eline Geçen Ortalama Fiyat (YTL/kg)	0.01	0.12	0.20	0.26	0.33	0.36	0.37
Reel İndeks (1995=100) (*)	100	104	91	91	102	98	95

(*) 1994=100 Bazlı toptan eşya fiyat endeksi kullanılarak hesaplanmıştır.

Kaynak: TÜİK (www.tuik.gov.tr)

Diğer taraftan, Türkiye bazı yıllar patates dışalımını da gerçekleştirmektedir. Çizelge 4'den görüldüğü gibi 1995-2005 döneminde Türkiye'nin patates dışalımında da dalgalanma görülmektedir. Bu dönem içerisinde en fazla dışalım 2005 yılında, en az dışalım ise 2001 yılında gerçekleştirilmiştir. Türkiye patates

dışalımının büyük çoğunluğunu tohumluk patates dışalımını oluşturmaktadır. Tohumluk dışalımını ise çoğunlukla Almanya ve Hollanda'dan gerçekleştirilmektedir (Özdemir, 2003).

Çizelge 4. Türkiye'nin patates dış ticaretindeki gelişmeler

Patates Dış Ticareti		Yıllar						
		1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Dışsattım	Miktar (1000 ton)	128	28	39	6	111	129	72
	İndeks (1995=100)	100	22	30	5	87	101	56
	Değer (1000 \$)	28 557	2 663	5 358	768	11 618	16 271	6 864
Dışalım	Miktar (1000 ton)	7	11	2	10	10	9	13
	İndeks (1995=100)	100	157	29	143	143	129	186
	Değer (1000 \$)	3 739	5 023	951	5 082	5 243	5 029	6 601

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Çizelge 5. AB ülkelerinin patates üretim alanındaki gelişmeler (1000 ha)

Ülkeler	Yıllar						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	%
Avusturya	24	23	22	21	22	22	0.96
Belçika	66	62	62	59	67	65	2.83
Bulgaristan	53	48	52	30	31	24	1.04
Kıbrıs	6	6	6	5	5	6	0.26
Çek Cumh.	69	54	47	36	36	36	1.57
Danimarka	39	38	38	36	41	40	1.74
Estonya	31	22	16	17	16	14	0.61
Finlandiya	32	30	30	29	27	29	1.26
Fransa	163	162	162	157	160	158	6.87
Almanya	304	282	284	287	295	277	12.04
Yunanistan	49	47	46	46	46	44	1.91
Macaristan	47	36	34	31	31	25	1.09
İrlanda	13	14	15	14	13	12	0.52
İtalya	82	78	77	74	72	70	3.04
Letonya	51	55	54	55	49	45	1.96
Litvanya	109	102	99	94	79	74	3.22
Lüksemburg	1	1	1	1	1	1	0.04
Malta	2	2	1	1	1	1	0.04
Hollanda	180	164	165	159	164	156	6.78
Polonya	1 251	1 194	803	766	713	588	25.56
Portekiz	78	80	80	48	48	41	1.78
Romanya	283	277	283	282	254	285	12.39
Slovakya	27	26	26	26	24	19	0.83
Slovenya	9	8	7	7	7	6	0.26
İspanya	119	115	110	101	102	95	4.13
İsveç	33	32	32	30	32	30	1.31
İngiltere	166	165	158	145	149	137	5.96
AB 27	3 287	3 123	2 710	2 557	2 485	2 300	100.00
İndeks (2000=100)	100	95	82	78	76	70	-

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Türkiye'nin AB Ülkelerine Patates Dışsatımının Analizi

Türkiye'nin AB ülkelerine patates dışsatımındaki gelişmeleri analiz etmeden önce, AB ülkelerinde patates üretim, tüketim ve dış ticaret yapısını incelemekte yarar vardır.

AB Ülkelerinin Patates Üretimi ve Tüketimi

2000-2005 döneminde AB'nde (27 ülke) toplam patates üretim alanı yaklaşık % 30 oranında azalmıştır. 2005 yılı itibariyle Birlikte en fazla patates üretim alanına sahip ülkeler sırasıyla; Polonya, Romanya, Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'dir. Birlikte en az patates üretim alanına sahip ülkeler ise sırasıyla; Lüksemburg, Malta, Slovenya ve Kıbrıs'tır (Çizelge 5).

Aynı dönemde AB'nde (27 ülke) toplam patates üretimi ise yaklaşık % 25 oranında azalmıştır. 2005 yılı itibariyle Birlikte en fazla patates üretimi gerçekleştiren ülkeler sırasıyla; Almanya, Polonya, Hollanda, Fransa, İngiltere ve Romanya'dır. Birlikte en az patates üretimi gerçekleştiren ülkeler ise sırasıyla; Lüksemburg, Malta, Slovenya ve Kıbrıs'tır (Çizelge 6).

AB ülkelerinde (27 ülke) 2000-2005 döneminde patates tüketimi incelendiğinde ise yaklaşık % 2 oranında bir azalma olduğu görülmektedir. 2005 yılında Birlikte en fazla patates tüketen ülkeler sırasıyla; İngiltere, Almanya, Polonya, Fransa, İspanya ve Romanya'dır. Birlikte en az patates tüketen ülkeler ise sırasıyla; Kıbrıs, Lüksemburg, Malta ve Slovenya'dır (Çizelge 7).

Çizelge 6. AB ülkelerinin patates üretim miktarındaki gelişmeler (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	%
Avusturya	695	695	684	560	693	763	1.22
Belçika	2 922	2 564	2 909	2 522	3 230	2 781	4.44
Bulgaristan	397	600	627	450	573	375	0.60
Kıbrıs	117	121	145	125	132	152	0.24
Çek Cumh.	1 476	1 130	1 106	682	862	1 013	1.62
Danimarka	1 645	1 543	1 504	1 412	1 629	1 576	2.52
Estonya	472	343	211	244	166	210	0.33
Finlandiya	785	733	780	617	619	743	1.19
Fransa	6 434	6 078	6 874	6 348	7 255	6 681	10.67
Almanya	13 694	11 917	11 492	9 916	13 044	11 624	18.56
Yunanistan	1 012	960	901	955	948	891	1.42
Macaristan	863	908	752	582	784	657	1.05
İrlanda	455	478	519	488	552	409	0.65
İtalya	2 053	1 957	1 855	1 610	1 821	1 753	2.80
Letonya	747	615	768	739	628	658	1.05
Litvanya	1 792	1 054	1 531	1 445	1 021	895	1.43
Lüksemburg	23	23	20	18	22	19	0.03
Malta	35	25	27	22	29	22	0.03
Hollanda	8 227	7 115	7 363	6 469	7 488	6 777	10.82
Polonya	24 232	19 379	15 524	13 731	13 999	10 369	16.55
Portekiz	1 200	1 150	1 300	736	770	569	0.91
Romanya	3 470	3 997	4 078	3 947	4 230	3 739	5.97
Slovakya	419	323	484	392	382	301	0.48
Slovenya	186	148	166	108	171	145	0.23
İspanya	3 078	2 992	3 078	2 665	2 774	2 604	4.16
İsveç	980	925	913	857	979	947	1.51
İngiltere	6 636	6 649	6 966	5 918	6 316	5 961	9.52
AB 27	84 045	74 422	72 577	63 558	71 117	62 634	100.00
İndeks (2000=100)	100	89	86	76	85	75	-

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Çizelge 7. AB ülkelerinin patates tüketim miktarındaki gelişmeler (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	%
Avusturya	507	509	506	499	490	479	1.24
Belçika	915	897	876	851	825	796	2.05
Bulgaristan	256	261	264	268	271	275	0.71
Kıbrıs	34	34	32	29	25	22	0.06
Çek Cumh.	782	768	756	696	608	516	1.33
Danimarka	422	418	412	406	401	397	1.02
Estonya	177	172	161	146	134	124	0.32
Finlandiya	348	350	351	353	355	360	0.93
Fransa	3 899	3 890	3 886	3 884	3 883	3 881	10.01
Almanya	6 387	6 302	6 217	6 157	6 132	6 120	15.79
Yunanistan	820	812	801	787	772	758	1.96
Macaristan	695	688	679	670	659	648	1.67
İrlanda	455	454	455	455	452	443	1.14
İtalya	2 166	2 185	2 210	2 242	2 276	2 310	5.96
Letonya	360	352	344	335	325	314	0.81
Litvanya	505	497	485	473	461	448	1.16
Lüksemburg	21	21	21	22	23	23	0.06
Malta	29	28	26	26	25	25	0.06
Hollanda	1 546	1 574	1 567	1 537	1 505	1 473	3.80
Polonya	5 300	5 242	5 200	5 143	5 404	4 893	12.62
Portekiz	1 218	1 240	1 255	1 261	1 257	1 252	3.23
Romanya	1 969	2 021	2 086	2 164	2 250	2 339	6.04
Slovakya	391	383	386	395	407	419	1.08
Slovenya	128	129	122	108	91	73	0.19
İspanya	3 183	3 178	3 166	3 140	3 103	3 064	7.91
İsveç	468	463	460	461	462	465	1.20
İngiltere	6 732	6 883	6 979	6 998	6 941	6 843	17.65
AB 27	39 713	39 751	39 703	39 506	39 537	38 760	100.00
İndeks (2000=100)	100	100	100	99	100	98	-

Kaynak: FAO (www.fao.org)

2005 yılında Birlik ülkelerinin patates tüketimi ve toplam nüfus miktarları dikkate alınarak bir hesaplama yapıldığında, kişi başına yıllık patates tüketimin en fazla olduğu ülkelerin Polonya (131 kg), Portekiz (125 kg), İngiltere (116 kg), Estonya (103 kg), Letonya (103 kg) ve Romanya (101 kg) olduğu, kişi başına yıllık patates tüketiminin en az olduğu ülkelerin ise Macaristan (31 kg), Kıbrıs (31 kg), Bulgaristan (35 kg) ve Yunanistan (35 kg) olduğu saptanmaktadır.

AB Ülkelerinin Patates Dışsatımı ve Dışalımını

2000-2005 döneminde AB'nin (27 ülke) toplam patates dışsatım miktarı yaklaşık % 11 oranında artmıştır. Aynı dönemde dışsatım değeri olarak incelendiğinde ise 886.6 milyon \$'dan 1266.9 milyon \$'a yükseldiği, yani % 43 oranında arttığı ortaya çıkmaktadır (FAO, 2005). 2005 yılı itibariyle Birlikte miktar olarak en fazla patates dışsatımı gerçekleştiren ülkeler sırasıyla; Fransa, Hollanda, Almanya ve Belçika'dır (Çizelge 8).

Çizelge 8. AB ülkelerinin patates dışsatım miktarındaki gelişmeler (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	%
Avusturya	29	50	27	34	25	39	0.62
Belçika	745	883	790	945	890	883	14.04
Bulgaristan	1	1	-	-	1	-	-
Kıbrıs	60	62	77	64	79	56	0.89
Çek Cumh.	3	9	5	6	13	53	0.84
Danimarka	65	109	126	124	127	105	1.67
Estonya	1	2	1	1	-	-	-
Finlandiya	6	11	11	15	4	4	0.06
Fransa	1 078	1 105	1 134	1 542	1 518	1 585	25.20
Almanya	1 288	1 379	1 342	1 331	1 318	1 302	20.70
Yunanistan	18	22	23	13	27	9	0.14
Macaristan	20	2	6	1	1	8	0.13
İrlanda	15	14	27	17	27	20	0.32
İtalya	212	241	231	154	157	132	2.10
Letonya	2	2	1	1	2	5	0.08
Litvanya	8	5	1	2	2	1	0.01
Lüksemburg	6	8	9	6	6	6	0.10
Malta	7	6	6	4	3	2	0.03
Hollanda	1 623	1 724	1 833	1 808	1 783	1 583	25.17
Polonya	66	57	52	141	63	24	0.38
Portekiz	17	16	22	20	33	27	0.43
Romanya	17	10	16	2	-	1	0.02
Slovakya	-	4	1	3	2	7	0.11
Slovenya	3	7	1	3	1	1	0.02
İspanya	214	233	202	245	228	220	3.50
İsveç	5	10	4	7	8	8	0.13
İngiltere	174	177	210	249	211	208	3.31
AB (27)	5 683	6 149	6 158	6 738	6 529	6 289	100.00
İndeks (2000=100)	100	108	108	119	115	111	-

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Aynı dönemde AB'nin (27 ülke) toplam patates dışalım miktarı ise yaklaşık % 19 oranında artmıştır. Dışalım bu dönemde değer olarak incelendiğinde ise 869.6 milyon \$'dan 1325.4 milyon \$'a yükseldiği, yani % 52 oranında arttığı ortaya çıkmaktadır (FAO, 2005). 2005 yılı itibariyle Birlikte miktar olarak en fazla patates dışalımını gerçekleştiren ülkeler sırasıyla; Hollanda, Belçika, İspanya, İtalya, Almanya ve İngiltere'dir (Çizelge 9).

Türkiye'nin AB Ülkelerine Patates Dışsatımındaki Gelişmeler

Türkiye'nin AB ülkelerine (27 ülke) gerçekleştirdiği patates dışsatımı (taze ve dondurulmuş) 2000-2006 döneminde miktar olarak yaklaşık iki buçuk kat artış göstermiştir. Aynı dönemde dışsatım değeri ise yaklaşık beş buçuk kat artış göstermiştir. Türkiye patates

dışsatımını çoğunlukla Bulgaristan, Yunanistan, Almanya, Romanya ve Avusturya'ya gerçekleştirmektedir. 2006 yılında Türkiye'den en fazla patates dışalımını yapan ülke Yunanistan'dır (% 41), bu ülkeyi Bulgaristan (% 21), Romanya (% 19) ve Almanya (% 16) izlemektedir (Çizelge 10).

AB ülkeleri patates dışalımını çoğunlukla İsrail, Mısır, Fas, Türkiye, Tunus, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Makedonya'dan gerçekleştirmektedir. Bununla birlikte bazı yıllarda Cezayir, Kanada, İsviçre ve Suriye gibi ülkelerden de dışalım gerçekleştirildiği görülmektedir. 2006 yılında Birlik ülkelerince (27 Ülke) 164.9 milyon € karşılığında 550 285 ton patatesin (taze ve dondurulmuş) dışalımını gerçekleştirmiştir. 2006 yılında dışalımın % 44'ü İsrail, % 36'sı Mısır, % 6'sı Fas, % 2'si Türkiye, % 2'si Bosna-Hersek, geriye kalan % 10'u da diğer ülkelere (Cezayir, Makedonya,

Suriye, İsviçre, Gana, Kanada ve Hırvatistan) yapılmıştır (MAD, 2006).

Türkiye’de üretilen patatesin pazarlama, ambalaj ve nakliyeyle ilişkin bazı sorunlarının olması, özellikle AB ülkelerinde Türk patateslerine hastalık bulaşmış olabileceği kanaatinin yaygınlığı ve AB ülkelerinin kendi aralarında uyguladıkları gümrük muafiyeti ile ortaya çıkan ayrıcalık gibi nedenler patates dışsattımını olumsuz olarak etkilemekte ve yıllar arasında dalgalanmalara yol açmaktadır. Örneğin AB geçmiş yıllarda Türkiye’den patates dışalımına sınırlama getirmiştir. Bunun nedeni ise, 1960’lı yıllarda Kahverengi Çürüklük Hastalığının belirtilerinin var olduğunun kayıtlara geçmesidir. Birlik, hastalık ve zararlılar nedeniyle, 1984 yılından sonra Türkiye’den patates dışalımını durdurmuş, 1988 yılında

Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg için belirli bölgelerde ve belli takvim çerçevesine bağlı olarak üretilen patateslerin dışalımına izin vermiştir. AB tarafından getirilen bu kısıtlama, bitki ve bitkisel ürünler yoluyla zararlı organizmaların Birliğe girişinin önlenmesine yönelik kuralları belirleyen 77/93/EEC işaretli konsey talimatına dayandırılmıştır. Bu talimata eklenen maddelerle Türkiye üzerindeki yasak kaldırılmış, Türkiye’nin komisyon nezdinde yaptığı girişimler sonucunda Birliğe 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren Türkiye’nin her yerinden herhangi bir tarih kısıtlaması olmaksızın sağlık sertifikası düzenlemek suretiyle tohumluklar hariç, taze patates dışsattımı yapılabileceği açıklanmıştır (Kumlay ve Onaran, 2000).

Çizelge 9. AB ülkelerinin patates dışalım miktarındaki gelişmeler (1000 ton)

Ülkeler	Yıllar						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	%
Avusturya	59	53	54	75	64	59	0.99
Belçika	620	828	812	783	842	874	14.62
Bulgaristan	26	36	41	26	27	26	0.44
Kıbrıs	8	10	7	8	10	10	0.17
Çek Cumh.	43	17	50	52	87	61	1.02
Danimarka	58	54	46	54	65	48	0.80
Estonya	1	1	7	4	4	10	0.17
Finlandiya	6	9	5	9	16	16	0.27
Fransa	329	388	333	266	395	262	4.38
Almanya	502	508	485	583	562	492	8.23
Yunanistan	86	71	128	142	157	121	2.02
Macaristan	17	39	30	79	57	18	0.30
İrlanda	49	56	53	60	49	49	0.82
İtalya	470	480	504	567	604	538	9.00
Letonya	2	4	15	2	3	7	0.12
Litvanya	2	6	12	4	2	13	0.22
Lüksemburg	8	9	8	8	9	7	0.12
Malta	3	6	7	4	5	6	0.10
Hollanda	1 463	1 589	1 659	1 796	1 695	1 645	27.53
Polonya	121	37	61	28	23	76	1.27
Portekiz	234	295	224	229	264	262	4.39
Romanya	5	3	23	63	39	94	1.57
Slovakya	41	7	25	30	32	42	0.70
Slovenya	12	10	13	16	24	19	0.32
İspanya	477	555	491	665	769	743	12.43
İsveç	49	75	67	83	81	54	0.90
İngiltere	338	532	386	336	425	424	7.10
AB 27	5 029	5 678	5 546	5 972	6 310	5 976	100.00
İndeks (2000=100)	100	113	110	119	125	119	-

Kaynak: FAO (www.fao.org)

Çizelge 10. Türkiye'nin AB ülkelerine patates (taze ve dondurulmuş) dışsatımındaki gelişmeler

Ülkeler	Dışsatım Miktarı (ton)										Dışsatım Değeri (1000 €)					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006		
Avusturya	41	104	31	33	160	22	107	14	47	7	15	55	8	46		
Belçika	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-		
Bulgaristan	3 779	11 701	6 241	17 689	33 846	7 585	2 475	320	995	473	1 486	2 581	574	183		
Çek Cumh.	-	-	-	-	32	19	-	-	-	-	-	14	7	-		
Danimarka	-	-	-	22	20	-	-	-	-	-	7	6	-	-		
Almanya	39	317	19	85	345	20	1 863	14	133	5	21	99	6	770		
Yunanistan	123	10 888	2 227	11 418	20 169	488	4 857	24	2 170	535	2 425	4 329	87	1 221		
Macaristan	31	29	-	72	285	67	-	4	3	-	14	70	18	-		
İtalya	468	224	25	-	84	-	45	88	39	7	-	29	-	30		
Malta	-	51	-	-	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-		
Hollanda	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-		
Polonya	220	409	20	-	140	-	21	45	65	4	-	27	-	11		
Romanya	-	3	191	1 141	3 724	-	2 215	-	1	30	228	349	-	410		
Slovakya	-	-	-	-	42	-	-	-	-	-	-	6	-	-		
Slovenya	11	-	-	-	50	-	-	4	-	-	-	23	-	-		
İsveç	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-		
İngiltere	-	380	25	-	678	21	144	-	174	14	-	196	10	75		
AB 27	4 712	24 106	8 779	30 461	59 580	8 222	11 727	513	3 640	1 075	4 197	7 787	710	2 746		
İndeks (2000=100)	100	512	186	646	1264	174	249	100	710	210	818	1518	138	535		

Kaynak: <http://mkaccdb.eu.int/mkaccdb2/statistical.htm>

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye sebze dışsattımının yaklaşık % 40-45'ini AB ülkelerine gerçekleştirmektedir. Birlik'te üye ülke sayısı 2004 yılında 25'e, 2007 yılının Ocak ayında ise 27'ye çıkmıştır. Birliğe katılan ülke sayısının artmasıyla Türkiye'nin Birliğe yaptığı sebze dışsattımının da artması beklenmektedir. Patates, Birlik ülkelerinde sebze olarak kabul edilmektedir. AB ülkelerinde son yıllarda özellikle taze tüketilen ürünlere yönelik tüketici taleplerinde önemli değişiklikler olmuştur. Çevreye ve doğaya giderek daha saygılı olan tüketiciler, klasik üretim yerine çevre dostu üretim teknikleri ile doğal veya doğala çok yakın ortamlarda yetiştirilmiş ürünler talep etmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Birlik ülkelerine patates dışsattımının sürdürülebilmesi ve arttırılabilmesi için dışsattıma yönelik patates üretiminde iyi tarım uygulamalarına geçilmesi gerekmektedir.

Esasen Türkiye AB ülkelerine erkenci (turfanda) patates dışsattımı açısından önemli avantaja sahiptir. Erkenci patatesin hasat döneminde Türkiye ve Avrupa pazarlarında patates miktarı iyice azalmakta ve dışsattım avantajlı olmaktadır. Akdeniz ve Ege sahil şeridinde yapılabilen erkenci patates üretiminde verim daha düşük olmaktadır. Ancak stres koşullarını en iyi tolere edebilen çeşitler ile bunlara ait kaliteli tohumluk temini sağlanırsa verimlilik olumlu etkilenmektedir. Erkenci üretim döneminde önemli bir patates zararlısının bulunmaması nedeniyle hiç ilaçlama yapılmamaktadır. Ayrıca bitki beslenmesi için ahır gübresi de kullanılabilir. Bu nedenle organik erkenci patates dışsattımı Türkiye için giderek önemli bir üretim dalı haline gelmektedir.

Son yıllarda Birlik ülkelerine Türkiye'nin patates dışsattımında artışlar gözlenmektedir. Ancak Türkiye'nin rekabet etmek zorunda olduğu önemli ülkeler vardır. Birlik içinde aynı zamanda dışsattımcı ülkeler olması nedeniyle Fransa, Almanya ve Hollanda, ayrıca İsrail, Mısır ve Fas gibi ülkeler Türkiye'nin bu açıdan rakibi durumundadır.

Türkiye'nin gelecek dönemlerde patates dışsattım olanaklarının arttırılması açısından aşağıdaki önlemlerin alınmasında yarar görülmektedir;

- Türkiye'de tarımsal üretim planlaması yapılarak patatesin hangi bölgelerde, nasıl ve ne kadar üretileceği saptanmalıdır.
- Üretilen patateslerde kalite ve verimi arttırabilmek için üreticilerin sertifikalı tohum kullanmaları teşvik edilmelidir.
- Patates üretimi dışsattıma yönelik olarak da planlanmalı, yeni pazarlar için rakip ülkeler tanınmalı, pazar boşlukları olan dönemlere ve ürünlere yönelik üretim yapılmalıdır.
- Biyoteknolojik yöntemlerden de yararlanılarak yerli çeşitler geliştirilmelidir. Bu amaçla uluslararası standartlarda verim ve kalitesi olan çeşitlerin ıslahına yönelik çalışmalar teşvik edilmelidir.
- Kaliteli ve dış talebe yönelik üretim yapılabilmesi için sözleşmeli üretim sistemi desteklenmelidir.
- Küresel ısınma ve yetersiz yağışlar nedeniyle ortaya çıkan sulama sorununun çözümü açısından üreticilerin damlama sulama yöntemini kullanmaları yararlı olacaktır. Bu amaçla üreticiler bilgilendirilmeli ve yönlendirilmelidir.
- Akredite analiz laboratuvarlarının sayısı arttırılmalı ve etkin hale getirilmelidir.
- Organik patates üretimi yaygınlaştırılmalı ve organik üretim yapan üreticiler desteklenmelidir.
- Uygun hasat yöntemleri, sınıflandırma ve depolama yöntemleri konusunda üreticiler bilgilendirilmelidir.
- Patates üretimi ve pazarlamasında rol alabilecek kooperatif ve üretici birliklerinin kurulması ve işletilmesi özendirilmelidir.
- Patates üretimi ve pazarlaması konularındaki araştırmalar arttırılmalı ve araştırmacılara gereken finansal destekler sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Altundağ, S. 1988. Türkiye'de Patates ve Soğanın Üretim Miktarı İle Fiyat İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Artukoğlu, M.M, Atış, E. 2005. Türkiye'nin AB'ye Yaş Meyve Sebze İhracatındaki Gelişmeler, Dünya Gıda Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 2005/7, s.82-86.
- Bülbül, M., Tanrıvermiş, H. 2007. An Analysis of the Potato Production and Marketing System and Evaluation of Development Trends in Turkey, Potato Production and Innovative Technologies (Edit: A.J. Haverkort and B.V. Anisimov), Wageningen Academic Publishers, pp:44-63.
- Çelik, H. 2000. Nevşehir-Niğde Bölgesinde Patates Tarımında Azotlu Gübrelemeye İlişkin Tarımsal Bilgi Akış Sistemi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- FAO. 2005. Statistical Database-Agriculture, <http://www.fao.org>, Erişim: Ekim 2007.
- İnan, İ.H., Rehber, E. 1980. Türkiye Patates Ekonomisi, I. Türkiye Patates Kongresi Tebliğleri, Ankara, s.206-223.
- Karadaş, K. 2000. Erzurum İlinde Patates Üretim Ekonomisi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kızıldere, C. 2000. Van İli Erciş İlçesinde Patates Yetiştiren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncüyıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kızıloğlu, S. 1994. Erzurum İlinde Buğday, Arpa, Patates, Ayçiçeği, Şekerpancarı ve Fıgın Üretim Maliyeti ve Arz Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi, TOGTAG-1035 No'lu TÜBİTAK Projesi, Erzurum.
- Konak, K. 1985. İzmir'de Özellikle Ödemiş'te Patates Üretimi, Pazarlaması ve Tüketimi Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.
- Kumlay, A.M., Onaran, H. 2000. Patates, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Bitkileri Alt Komisyonu Raporu, Ankara, s.306-348.
- Kurban, Z. 1997. Türkiye'de Dondurulmuş Patatesin Üretimi ve Pazarlanması, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- MAD (Market Access Database). 2006. Statistical Database. <http://mkacddb.eu.int>, Erişim: Ekim 2007.
- NVİGM (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü). 2005. Türkiye Nüfus İstatistikleri-2005, <http://www.nvi.gov.tr>, Erişim: Ekim 2007.
- Onaran, H., Ünlenen, L.A., Nam, M., Bilgin, M.G., Çalışkan, M.E., Arslan, R. 2006. Niğde ve Nevşehir Koşullarında Farklı Ekim Nöbeti Sistemlerinin Patateste Verim ve Kalite Özellikleri İle Ürünün Ekonomik Değeri Üzerine Etkileri, Patates Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Niğde.
- Öktem, B. 1981. Türkiye'de ve Dünyada Patates Üretim ve Ticareti İle İhracat İmkanlarımızın Arttırılması, İGEME Yayınları No:871, Ankara.
- Özdemir, İ. 2003. İzmir'de Patates Üretimi, Pazarlaması ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Ödemiş İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özdüzen, N. S. 2004. Patates Tarımında Yağmurlama ve Damla Sulama Sistemleri Ekonomik Yönden Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rehber, E. 1978. Nevşehir'de Patates Üreten Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, Doktora Tezi Özeti, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara.
- Sergili (Aydın), B. 1994. Erzurum da Üretici ve Tüketici Açısından Patates Pazarlaması Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şahin, K. 2003. Ahlat İlçesinde Patatesin Pazarlama Yapısı Üzerine Bir Araştırma, Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi, 13(2):19-125.
- Tanrıvermiş, H., Şanlı, H., Bülbül, M. 2007. The Comparative Economic Analysis of Potato Production on Farms and the Role of the Producers in the Marketing System in Turkey, Potato Production and Innovative Technologies (Edit: A.J. Haverkort and B.V. Anisimov), Wageningen Academic Publishers, pp:70-92.
- TKB. 2005. Organik Tarım İstatistikleri, <http://www.tarim.gov.tr>, Erişim: Ekim 2007
- TKB, 2006a. Hububat ve Çeltik, Yaş meyve ve Sebze, Yemeklik Tane Baklagiller, Tohumculuk, Şarap, Canlı Bitkiler ve Süs Bitkileri Ortak Piyasa Düzenleri Alt çalışma Grup Raporları, Cilt 3, Ankara.
- TKB. 2006b. İzmir Tarım İl Müdürlüğü Verileri, İzmir.
- TUİK. 2005. Tarımsal İstatistikler, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim: Ekim 2007.
- Uzundumlu, A. S. 2005. Erzurum İli Pasınler İlçesinde Patates Üretim Maliyeti ve Tarımsal İlaç Kullanımının Maliyetler Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ünlenen, L.A., Onaran, H. 2000. Niğde ve Nevşehir İllerinde Patates Üretiminde Verim ve Geliri Sınırlayan Başlıca Sorunların Belirlenmesi, Patates Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Niğde.

Çizelge 10. Türkiye'nin AB Ülkelerine Patates (Taze ve Dondurulmuş) Dışsatımındaki Gelişmeler

Ülkeler	Dışsatım Miktarı (ton)							Dışsatım Değeri (1000 €)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Avusturya	41	104	31	33	160	22	107	14	47	7	15	55	8	46
Belçika	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	2	-	-
Bulgaristan	3 779	11 701	6 241	17 689	33 846	7 585	2 475	320	995	473	1 486	2 581	574	183
Çek Cumh.	-	-	-	-	32	19	-	-	-	-	-	14	7	-
Danimarka	-	-	-	22	20	-	-	-	-	-	7	6	-	-
Almanya	39	317	19	85	345	20	1 863	14	133	5	21	99	6	770
Yunanistan	123	10 888	2 227	11 418	20 169	488	4 857	24	2 170	535	2 425	4 329	87	1 221
Macaristan	31	29	-	72	285	67	-	4	3	-	14	70	18	-
İtalya	468	224	25	-	84	-	45	88	39	7	-	29	-	30
Malta	-	51	-	-	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-
Hollanda	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Polonya	220	409	20	-	140	-	21	45	65	4	-	27	-	11
Romanya	-	3	191	1 141	3 724	-	2 215	-	1	30	228	349	-	410
Slovakya	-	-	-	-	42	-	-	-	-	-	-	6	-	-
Slovenya	11	-	-	-	50	-	-	4	-	-	-	23	-	-
İsveç	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
İngiltere	-	380	25	-	678	21	144	-	174	14	-	196	10	75
AB 27	4 712	24 106	8 779	30 461	59 580	8 222	11 727	513	3 640	1 075	4 197	7 787	710	2 746
İndeks (2000=100)	100	512	186	646	1264	174	249	100	710	210	818	1518	138	535

Kaynak: <http://mkacddb.eu.int/mkacddb2/statistical.htm>